

LUTHERSK KIRKETIDENDE

INNHOLD

Vår lille, sterke folkekirke / Å være luthersk er å være økumenisk / Å falle er ett, å gjøre seg til av det et annet / Det arabiske flyktningeproblem fra Palestina / Fra bokfronten / Fra bispedømmerådene og Kirkedepartementet

SØNDAGSTEKSTEN

13. søndag etter pinse – Frode Granerud

14. søndag etter pinse – Kjell A. Skartseterhagen

15. søndag etter pinse – Dag Øivind Østereng

Som prester har vi ukentlige øvelser i sørgesamtale og sjelesorg

Vår lille, sterke folkekirke

Ringerike prosti har inntil for kort tid siden vært en fredelig, vakker og kanskje litt perifer plett på jord et stykke utenfor Oslo. Folk som bor her, er generelt glad i sine gamle kirkebygg og har sterke meninger om hvor og hvordan en ny kirke skal bygges etter brann, men viser

mindre engasjement for de mer indrekirkelige sakene som trosopplæring og gudstjenestereform – typisk norsk folkekirke med andre ord. Som ny prost på et slikt sted er jeg flere ganger blitt spurt, og har spurt meg selv, om hvordan en bør være synlig som prest og kirke

i møte med denne litt sedate folkekirkelighet.

I skrivende stund er det nøyaktig to uker siden 22.07.11. I Ringerike prosti har vi i dag begravet våre døde. Tiden for selvhøytidelige tanker knyttet til presterolle og kirkeforståelse og lokal forankring blåste bort idet den største nasjonale katastrofen siden andre verdenskrig slo ned i nettopp mitt prosti, nærmere bestemt på Utøya. Det ble ikke en gang tid til å grue seg eller lure på om jeg var moden nok for oppgaven. Det var bare å gå inn og være der. Være prest. Synliggjøre kirka. Og merke at det holder.

To uker etterpå strever jeg med å finne de kloke ordene om hva det var som holdt, og hva jeg har lært. Til det har det gått for kort tid, og jeg kjenner meg fortsatt for nær begivenhetene til å klare å danne meg et bilde av helheten. Jeg føler dessuten et ubehag ved tanken på at vi som kirke kan fristes til å profitere på denne tragedien. Prisen har vært alt for høy til at jeg er i stand til å glede meg over at folk har strømmet til kirkene de siste ukene.

Men noe har jeg likevel erfart. Noe som styrker min tro på å være prest i Den norske kirke.

Først og fremst har jeg opplevd en overveldende tillit, fra dem som var rammet direkte, og fra kommunens kriseteam og stedets redningstjenester. Presten ble etterspurt; mange synes det var mer naturlig å snakke med en prest enn med helsepersonellet – for de var jo ikke syke; muslimer syntes det var fint å snakke med en kristen, kvinnelig prest; de unge tok det for gitt at presten hadde ekspertise på sorg, og at vi tålte å høre deres historier, at vi er interessert i å høre deres historier. Og vi tålte det faktisk. Omfanget og voldsomheten som møtte oss, gjorde situasjonen helt spesiell, men den var likevel ikke totalt fremmed. Som prester har vi ukentlige øvelser i sørgesamtale og sjelesorg. Sorg og krise noe vi allerede vet av. Jeg kjente at min profesjon som prest holdt mål.

Profesjonalitet handler om erfaring, og det handler om teologisk forankring. Det har vært godt å kjenne at som kirke har vi en virkelighetsforståelse og et menneskesyn som ikke

rakner, selv når katastrofen inntreffer. Vi vet at verden er både god og ond; vi vet at ulykker rammer tilfeldig; vi tror at det mennesket som utrettet de mest grusomme ting, faktisk også er skapt av Gud. Og vi tror på en Gud som er blitt en av oss, som er der vi menneskene er, og framfor alt der mennesker lider. Og at kirkens plass er å være der Gud er. Disse teologiske grunnforankringene har gitt trygghet, både i møte med pårørende og andre fagfolk, og også i forhold til min egen tro.

Det har vært flott å jobbe i et stort tverrfaglig fellesskap der kirkens folk har vært ønsket velkommen, både av helsepersonell, av redningsmannskap og av Arbeiderpartiet. Vi samarbeidet med psykologer og leger; folk fra partiledelsen henvendte seg til oss for å få hjelp når navnelistene ble offentliggjort; brannvesen og politi sa til oss at vissheten om at det var prester på stedet, som fastholdt det gode midt i alt det vonde, gjorde at de kunne gjøre sin jobb med lettere samvittighet. Kirken var en helt naturlig del av den miniatyren av et stor-samfunn som ble etablert på Sundvollen.

Det gikk på en merkelig måte av seg selv. Vår rolle som prester og kirke var klinkende klar: Å være til stede som et symbol på en trassig tro om at livet er sterkere enn dødskreftene. Å kunne bekrefte at jeg tror på en nær-værende Gud, når pårørende som selv ikke hadde noen tro, ønsket at jeg skulle be for deres savnede sønn eller datter. Å invitere til for-bønns gudstjeneste. Å tåle å være til stede. Stort mer enn dette kunne vi ikke gjøre. Men det viste seg å holde.

Alt har sin tid. Det vil snart komme dager da trosopplæring og gudstjenestereform blir viktig igjen, og det ikke er nok å bare være kirke. Men jeg håper jeg ikke mister frimodigheten på hva Gud, det norske folk og lokalsamfunnet på Ringerike tydelig kaller oss til – å være lys og salt i verden. Som mange andre er jeg blitt ekstra glad i vårt lille land disse ukene, og jeg er svært glad i vår lille, sterke folkekirke.

Disse teologiske grunnforankringene har gitt trygghet

Jeg er svært glad i vår lille, sterke folkekirke

KRISTIN MOEN SAXEGAARD
kristin.moen.saxegaard@ringerike.kirken.no

Å være luthersk er å være økumenisk

Foredrag på Kirkemøtet i Tønsberg 7. april 2011

AV HARALD HEGSTAD

Hva betyr det at Den norske kirke er en luthersk kirke? Én måte å besvare spørsmålet er å vise til de skrifter som bestemmer Den norske kirkes læregrunnlag, slik det framgår av Kristian Vs norske lov fra 1687, en bestemmelse som fortsatt er gyldig. Det dreier seg om seks ulike dokumenter: Bibelen, de tre oldkirkelige bekjennelsesskrifter, nemlig den apostoliske, den nikenske og den athanasianske trosbekjennelse, og to skrifter fra reformasjonstiden, nemlig Confessio Augustana og Luthers lille katekisme.

Utvalget av skrifter sier noe interessant om å være luthersk i et økumenisk perspektiv: Denne samlingen av skrifter både knytter oss sammen med andre kirker og andre kristne, og de peker på et luthersk særpreg. Bibelen er en bok alle kristne bygger på og påberoper seg. I de oldkirkelige bekjennelsesskrifter uttrykkes forståelsen av Gud som treenig, og av Jesus Kristus som sann Gud og sant menneske. Dette er en forståelse som deles av de kirker vi regner som kristne, og som er grunnlaget for Kirkenes Verdensråd og andre økumeniske organisasjoner. De lutherske bekjennelsesskrifter fra reformasjonstiden deles imidlertid bare av kirker som kaller seg lutherske. Det er altså de som gjør oss til lutherske til forskjell fra ortodokse, katolikker, metodister, baptister eller pinsevenner.

Hva består denne "særheten" i? Hva er det lutherske "spesiale" som bare vi har? Et svar på

det kan vi få ved å gå til Confessio Augustana og undersøke hvorfor den ble skrevet, og hva den ønsker å uttrykke. Da den ble lagt fram på riksdagen i Augsburg i 1530, var det ikke som grunnlag for en ny kirkedannelse, men tvert om for å unngå kirkesplittelse. De som i Tyskland, under inspirasjon av Martin Luther, ønsket å gjennomføre nødvendige reformer i kirken, ble av andre beskyldt for kirkesplittende virksomhet. Som svar på slike beskyldninger pekte man på at man ikke ønsket å komme med noe nytt og splittende. I stedet ville man fornye kirken ved å vende tilbake til en genuin forståelse av det bibelske evangelium og avskaffe forhold i kirken, som var i strid med evangeliet. I forordet til Confessio Augustana går det klart fram at målet ikke er splittelse, men enhet i kirken. I de ulike artiklene understrekes det at man ikke kommer med noen ny lære, men vil bygge på og fornye den allmenne kristne tradisjon tilbake til oldkirken.

I ettertid vet vi at det ikke gikk slik: Reformasjonsårhundret var utgangspunkt for dyptgående kirkesplittelser i Europa. Den lutherske kirke har siden den gang vært en egen konfesjon, med sitt særpreg og sin historie. Til å begynne med var den et rent europeisk fenomen. Gjennom utvandring og misjon er den blitt en verdensomspennende bevegelse, som bl.a. kommer til uttrykk i det verdensvide fellesskap i Det lutherske verdensforbund.

Selv om den lutherske kirke etter hvert ble én

kirke blant mange, ligger det i utgangspunktet et økumenisk anliggende bak. Med "økumenisk" tenker vi nettopp på det allment kristne, det som gjelder fellesskapet av alle kristne kirker. Det de lutherske reformatorene gjorde, gjorde de ikke for å bygge en kirke rundt et spesielt og særegen anliggende, men for å ivareta det allmenne og det grunnleggende i den kristne tro. Derfor er det god grunn for å hevde: Å være luthersk er å være økumenisk.

En slik påstand kan forstås på mange ulike måter. En måte å forstå det på er å si at det bare er den lutherske kirke som har bevart den rette forståelse av evangeliet, og at andre kirke i den grad de avviker fra den lutherske forståelse, også avviker fra evangeliet. I et slikt perspektiv vil løsningen på kirkesplittelsens problem ligge i at andre kirker aksepterer teologien i de lutherske bekjennelsesskrifter. En slik måte å forstå saken på, kalles gjerne *konfesjonalisme*. Eksempler på luthersk konfesjonalisme kan vi finne både internasjonalt og i vårt eget land. En konsekvens av en slik forståelse har ofte vært at man ikke kan ha nattverdfellesskap med dem som ikke deler den samme teologi som oss.

Påstanden kan også forstås på en helt motsatt og relativiserende måte. Det skjer når en nedtoner alvorret i ulikheten og splittelsen kirkene imellom. Kanskje har alle like mye rett? Kan vi ikke bare legge til side det som skiller, og bygge på de tingene vi kan være enige om?

En rett luthersk, økumenisk holdning ligger etter min mening verken i en konfesjonalistisk eller en relativistisk posisjon. Nøkkelen til forståelsen av forholdet mellom det lutherske og det økumeniske ligger heller i artikkel VII i Confessio Augustana. Her heter det at det er "nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene". Samtidig avviser man behovet for "ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker". Ifølge Augustana er det i spørsmålet om kirkens enhet et *sentrum* som er nødvendig og uoppgivelig, samtidig som man kan og bør vise stor romslighet i mer perifere spørsmål.

Dette sentrum er altså bestemt som "evangeliets lære og forvaltningen av sakramentene". Det grunnleggende ordet er her *evangeliet*; det er det som er hovedinnholdet i læren, og det er det som kommer til uttrykk gjennom for-

valtningen av dåp og nattverd. I forståelsen av *evangeliet* ligger det sentrale i luthersk teologi, og her ligger også lutherdommens viktigste økumeniske bidrag: Å insistere på evangeliet som det sentrale og umistelige i kirkens liv.

I CA V innholdsbestemmes evangeliet på følgende måte: "... at Gud, ikke for våre for-tjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld." Evangeliet er altså et budskap om at det Gud har gjort i og med Jesu død og oppstandelse ("for Kristi skyld"), fører til frelse for mennesker som tror. Frelse innebærer i denne sammenheng at syndene blir tilgitt, og at Gud regner en som rettferdig. Rettferdig-gjørelsen skjer på denne måten *av nåde*, gratis, ikke ved menneskets egne gjerninger og for-tjenester (CA IV).

Med denne vekten på evangeliet om rettferdiggjørelse ved tro knytter reformatorene tilbake til Paulus' understrekning av evangeliet som "en kraft til frelse" (Rom 1,16f) og hans oppgjør med alt som vil forfalske dette evangeliet (Gal 1,6–9). Som uttrykk for en slik forfalskning så man de mange krav og menneskebud som kirken hadde pålagt mennesker for at de skulle være sikre på frelsen. Mot en slik feilaktig vekt på "gjerninger" hevdet man *troen alene* som veien til frelse. De gode gjerninger som bør prege enhver kristens liv, er da ikke å forstå som betingelser for frelsen, men som "troens frukter" (CA VI), som konsekvenser av den frelse som er gitt ved troen.

Fordi evangeliet er budskapet om frelse ved troen på Jesu død og oppstandelse, er Jesus Kristus sentrum i kirkens liv og forkynnelse. Han er kirkens frelser og herre som vi møter gjennom forkynnelsens ord og gjennom nattverdens brød og vin. Hvem denne Kristus er, og hva han har gjort, er det Bibelen som kan fortelle oss. Evangeliets kirke er derfor en kirke som har Skriften som den avgjørende norm for sin lære og sitt liv.

At evangeliet er det sentrale, betyr ikke at alle andre sider ved troens og kirkens liv er uviktig. For å forstå evangeliet rett må vi vite at det menneske Gud frelser, er det menneske han allerede har skapt. Vi må vite at den synd troen på Jesus frelser oss fra, nettopp er synd mot Guds egen lov. Akkurat som skapelse og frelse hører sammen, hører lov og evangelium

sammen. Samtidig blir skapelsesteologi uten frelsesteologi ikke noe evangelium, men en slags allmenn religiøs virkelighetsfortolkning. Akkurat som lov uten evangelium blir moralisme.

Evangeliet er på den ene side så enkelt at det kan uttrykkes i én enkelt setning. Samtidig rommer det så store dybder at en kan bruke hele livet på å utforske det. Kirken lar evangeliet komme til uttrykk gjennom å la bibeltekstene lyde, ikke minst evangelienes fortellinger om Jesus. Men evangeliet må også utlegges og forkynnes inn i vår tid. Bekjennelsen understreker nettopp at troen blir til ved at man hører evangeliet (CA V). Derfor har også *prekenen* alltid hatt en så sentral funksjon i en luthersk gudstjeneste. I liturgireformen har prekenen kanskje ikke fått den oppmerksomhet den fortjener, men det er aldri for sent å løfte den fram. Kirken trenger predikanter som ikke bare er ute etter å dele sine egne tanker og erfaringer, men som forkynner evangeliet om Jesus Kristus.

Kirken kan ikke leve uten at evangeliet forkynnes. Men evangeliet kan ikke bare uttrykkes i ord, det må også omsettes i handling. I arbeidet med den teologiske forståelsen av diakonien, som bl.a. kommer til uttrykk i diakoniplanen som Kirkemøtet har vedtatt, erkjenner man at diakonien ikke bare er en konsekvens av evangeliet, men et uttrykk for evangeliet selv, "evangeliet i handling". En evangeliets kirke må også være en diakonal kirke.

Gjennom snart 500 år har kirken som luthersk kirke blitt tett integrert i folkets og nasjonens liv. Vi snakker med rette om Den norske kirke som en folkekirke. Nettopp en forståelse av evangeliet som noe som er for alle, og noe som angår hele menneskelivet, gjør tanken om folkekirken berettiget. Gjennom det folkekirkelige nærvær i menneskers liv, bl.a. gjennom ritualene, bringes evangeliet nær til mennesker. Dette må vi bekrefte og videreføre, for evangeliets skyld.

Samtidig ligger det en fare i folkekirke-tanken, i retning av å identifisere det kirken dreier seg om, med det nasjonale og folkelige. Evangeliet vil alltid måtte slå rot i en bestemt kultur, men det må samtidig ikke bli identifisert med et bestemt kulturelt uttrykk. Evan-

geliet må stadig forkynnes inn i vår kultur, men det må aldri oppfattes som noe norsk i og for seg. For Den norske kirke innebærer det en utfordring om ikke å bli en etnisk stammekirke. I møte med det samiske innslag i vår kirke er dette noe Den norske kirke har måttet erkjenne, og man har måttet ta et oppgjør med den rolle kirken har spilt når det gjelder å fremme det norske på bekostning av det samiske. Det er avgjørende at vi ikke gjør en liknende feil i møte med de mange kristne fra andre kulturer, som nå bor i vårt land. Vår evne til i vårt eget kirkelige fellesskap å romme mer av det flerkulturelle uttrykk som kristendommen etter hvert har fått i Norge er etter min mening en test på om det er evangeliet eller de ytre kulturelle former som er det avgjørende.

Den lutherske konsentrasjon om evangeliet som det sentrale er først og fremst en utfordring til oss selv. Hvor lutherske er vi egentlig i denne mening? Evangeliet må være utgangspunkt for vårt gudstjenesteliv, vår trosopplæring, vår diakoni, vår kultursatsing, vår menighetsutvikling, men også for vårt arbeid med kirkelig organisasjon og strukturer. Først hvis vi er oss dette bevisst, har vi noe å bidra med i det økumeniske fellesskapet.

En konsentrasjon om evangeliet må nødvendigvis føre til et engasjement for kirkens enhet. Grunnen er at det bare finnes ett evangelium om Jesus Kristus og derfor bare én Jesu Kristi kirke. I den nikenske trosbekjennelsen bekjenner vi troen på "én, hellig, allmenn og apostolisk kirke". "Allmenn" er egentlig en oversettelse av "katolsk" og handler om det hele, det som gjelder alle steder og til alle tider. At kirken er én, og at den er katolsk, henger altså nøye sammen, akkurat som det henger sammen med det ene evangelium. Egentlig er det uheldig at noen kirker kaller seg "katolske" og andre "evangeliske" – ettersom kirken ikke kan være evangelisk uten å være katolsk, og omvendt.

Teologisk er det altså slik at selv om det finnes mange kirkesamfunn i verden, så er det egentlig bare én kirke, fordi det bare finnes ett evangelium. Eller som Paulus sier: Det er "én kropp, én Ånd, slik dere fikk ett håp da dere ble kalt, én Herre, én tro, én dåp, én Gud og alles Far, han som er over alle og gjennom alle og i

alle" (Ef 4,4–6). Det er ikke slik at det er den lutherske kirke som er den eneste sanne kirke, eller at Gud skulle ha mange kirker i verden. For hvis kirken er Jesu legeme, er det også bare én kirke som kommer til uttrykk i alle menigheter og kirkesamfunn som deler det samme evangelium og troen på den samme Jesus Kristus. Nettopp fordi vi er ett, er det også så viktig å arbeide for at denne enhet blir virkeliggjort og synlig.

Fra en luthersk synsvinkel må arbeid for kirkens enhet først og fremst dreie seg om forståelsen av evangeliet. Hvis vi bare kan anerkjenne hverandres forståelse av evangeliet, kan vi også anerkjenne hverandre som del av den samme kirke.

Noe av det mest oppsiktsvekkende som har skjedd i de senere år på det økumeniske området er etter mitt skjønn samtalen mellom lutheranere og katolikker, som ledet fram til Felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren i 1999. I og med spørsmålet om hvordan et menneske blir rettferdiggjort overfor Gud, er vi i kjernen av hvordan evangeliet er å forstå. Etter splittelsen mellom lutheranere og katolikker på 1500-tallet har ulik forståelse nettopp på dette punkt blitt ansett som det avgjørende hinder for tilnærming mellom de to kirkene. Det var derfor et gjennombrudd når man ifølge felleserklæringen mener å kunne påvise "en konsensus mellom lutheranere og katolikker når det gjelder de grunnleggende sannheter i rettferdiggjørelseslæren." Det betyr ikke at man er enige på alle punkter, men man finner "de gjenværende ulikheter akseptable (...) med hensyn til språkbruk, teologisk utlegning og aksentuering i forståelsen av rettferdiggjørelseslæren". De lutherske og katolske utlegninger er fortsatt ikke identiske med hverandre, men er like fullt "åpne i forhold til hverandre". I erklæringen kommer dette til uttrykk i at man i hvert hovedpunkt først sier noe om hva lutheranere og katolikker "bekjenner i fellesskap"; deretter sier noe om hvordan lutheranere og katolikker likevel vektlegger eller uttrykker seg noe ulikt.

Den økumeniske og teologiske metode som her er lagt til grunn, er blitt betegnet som "differensiert konsensus". Et slikt begrep forutsetter at det er mulig å kombinere en grunnleggende enighet om sentrale anliggender,

samtidig som man erkjenner fortsatte ulikheter i uttrykksformer og mindre sentrale spørsmål. Det samme evangelium lar seg altså uttrykke på litt ulike måter og med litt ulike vektlegginger.

En liknende erfaring ligger til grunn også for fellesskapet med de reformerte gjennom Leuenbergkonkordien fra 1973, som Den norske kirke sluttet seg til i 1999. Fra reformasjonstiden var det særlig ulik forståelse av Jesu nærvær i nattverden som ble opplevd som et hinder for fullt kirkefellesskap. Fra luthersk side ble dette ikke bare oppfattet som teologiske spissfindigheter, men det handlet om selve forståelsen av evangeliet: Er Jesus legemlig til stede i nattverdens brød og vin for alle som tar del i måltidet, eller er det den enkeltes tro som bringer ham nær?

Gjennom Leuenbergkonkordien har man nådd fram til felles formuleringer som begge tradisjoner har kunnet slutte seg til, selv om man fortsatt vil vektlegge ting ulikt. Bare man er enig om det sentrale, kan man leve videre med ulikheter, også på det teologiske plan, i det som gjerne er blitt kalt "enhet i forsonet mangfold".

Den norske kirke har også inngått viktige avtaler med andre kirker de senere årene, bl.a. gjennom Porvoo-avtalen med den anglikanske kirke og avtalen "Nådens fellesskap" med Metodistkirken i Norge. også her har man konstatert at den grunnleggende enighet om evangeliet har vært til stede.

I forhold til katolikkene har det fra luthersk side vært opplevd som skuffende at enigheten i spørsmålet om rettferdiggjørelseslæren ikke førte til at den katolske kirke åpnet opp for felles nattverdfeyring. Men enighet om det sentrale i evangeliet i et luthersk perspektiv skulle være nok for full enhet, mener man fra katolsk side at det også er andre spørsmål som må avklares først, ikke minst embetsspørsmålet. Dette viser en vanskelig problemstilling i økumenisk arbeid: Det er ikke bare at man er uenig, men man er også uenig om hva man må bli enig om.

Møtet med andre tradisjoner som tenker annerledes enn lutheranerne om hva som må til for full enhet, har vært en viktig økumenisk erfaring. Det har på ingen måte ført til at den lutherske kirke har gitt opp sitt økumeniske

utgangspunkt, nemlig at det er enigheten om evangeliet det dreier seg om. Men i møte med andre kirkers tradisjoner og ulike vektlegginger har man fått øynene opp for andre spørsmål som heller ikke er uviktige, og som absolutt har sammenheng med forståelsen av evangeliet.

I konsentrasjonen om evangeliet som det sentrale ligger etter mitt skjønn både lutherdommens største styrke og dens største begrensning, økumenisk sett. I det økumeniske fellesskap kan lutherske kristne yte et særlig bidrag gjennom å vise til det sentrale innholdet i det kristne budskapet, samtidig som man kan være åpen for en stor bredde i kristne og kirkelige uttrykk for øvrig. Svakheten med en slik konsentrasjon kan være at alt annet enn det helt sentrale lett har kunnet bli oppfattet som noe mindre vesentlig. Kostnaden ved en slik prioritering av det sentrale på det mer periferes bekostning har i noen tilfelle vært en manglende bredde eller dybde i teologi og spiritualitet. Her har andre tradisjoner i mange tilfelle ivaretatt en større fylde i sine trosuttrykk og kan derfor gi viktige impulser i forhold til en viss ensidighet eller enøydhet i luthersk teologisk tradisjon. Det kan gjelde i forhold til katolsk sans for tradisjon og liturgi, til metodistisk betoning av helliggjørelsen eller for pinsevennernes understrekning av Den hellige ånds betydning.

Erfaringer fra møtet med kristne i andre tradisjoner kan også gi viktige impulser til

hvordan vi lever sammen internt i vår egen kirke. Det er jo heller ikke slik at vår egen kirke er helt ensartet, eller at det å være luthersk bare betyr én ting. I vår kirke finner vi f.eks. både en pietistisk vekkelseskristendom, mer høykirkelige strømninger, en grundtvigiansk folkekirkekristendom, for ikke å snakke om den læstadianske bevegelse.

Altfor ofte har vi forsøkt å uniformere hverandre i saker som ut fra en luthersk betraktningssmåte ikke har med det sentrale innholdet i evangeliet å gjøre. Kanskje skulle vi være mindre redd for mangfold i uttrykksformer og teologiske vektlegginger, og mer frimodig i bekjennelsen til det evangelium som forener oss? Kanskje kan vi også lære noe om å behandle hverandre med respekt, tross forskjeller og motsetninger som til tider synes store? Etter mitt skjønn er den "indre økumenikk" i Den norske kirke fortsatt et underutviklet felt.

Å være luthersk er å være økumenisk, innledet jeg med å si. Å være luthersk uten å ha en økumenisk horisont, er ingen ordentlig lutherdom. Å være økumenisk på en måte som utsetter egen profil og identitet, er heller ingen god økumenisk strategi. For å møte andre kristne med respekt og åpenhet, på vei mot større synlig enhet, er det nødvendig å vite hvem vi selv er, og hvor vi kommer fra. Og det er nødvendig å vite hvilket evangelium vi forkynner. Derfor er dette temaet så viktig.

Å falle er ett, å gjøre seg til av det et annet

AV PER LØNNING, BISKOP EM.

Jeg ble nærmest en smule forvirret av å lese spissartikkelen i LK nr. 13 (1. juli 2011), "Å falle". Om den forvirrende rolle et syndefall spiller i menneskets liv – i den kristnes som i ethvert annets – hadde redaktøren (Sunniva Gylver) adskillig treffende å si, og hennes advarsel mot moralisme og dømmesyke var i seg selv rettkommen nok. Skremmende var imidlertid perspektivet som ble halt frem fra dagens kirkepolitiske kulisseverk: "Vi scorer skyhøyt på brukertifredshet (applaus fra kirkebenken?) og tilsvarende lavt på omdømmeundersøkelser (dagens meningsindustri?), og selv om det første er viktig, er det alvorlig når en av konfirmantene mine bemerker: 'Hvis det ikke er plass til ham i kirka, er det i hvert fall ikke plass til meg her. Jeg har sikkert syndet mye mer en han.' " Alvorlig, ja – visst er det alvorlig – dersom presten lar påstanden bli stående ukommentert.

Skal leseren få en mening ut av den siterte sekvens, må det være at LK ønsker å relativere betydningen av den nevnte "tilfredshet" til innpekt for det mediaskapte "omdømme". Vårt hel-anonyme "han" kan i den aktuelle kontekst bare stå for årets mest omtalte norske prest og sensasjonsskribent, i siste omgang kjent for – etter tilskyndelse av biskop og visstnok bispedømmeråd – å ha søkt og oppnådd avskjed fra sitt embete på Vålerenga.

"Det er et alvorlig problem for oss alle når folk oppfatter det slik at kirken ikke har rom for at man feiler og faller." Selvsagt! Men hva kan ikke en tidsvåken konfirmantprest tilby som replikk på den siterte uhyrlighet? Den popbeskrivelse av kirken, som dagens ungdom får inn gjennom morsmelken, hvordan i videste verden kan vi la den stå uimotsagt og likevel leve videre? Denne kapitulasjonen må aldri skje! Kirkens svar på konfirmantens spørsmål er rett og slett evangeliet, vår eksistensgrunn: Er det noe Kirken er til for, så er det mennesker som feiler og faller, og som står med begge beina oppe i smerten ved å innrømme at slik er det. Slik er jeg, og slik er du, og nettopp innrømmelsen av dette er det som binder oss sammen til Kirke. Men det denne Kirke umulig kan gjøre uten å motsi seg selv og dermed til sist opphøre å være Kirke, det er å utruste seg med bifallsglade meningsagenter rede til å bestyrke folkeskarene i forvissningen om at deres synd ikke er synd – heia, bare stå på!

Det lysende slagordet fra 30-årenes tyske Kirchenkampf er det aller siste Kirken som Kirke skal spille fra seg:

"Kirken er der for alle, bare ikke for alt." En Kirke med plass for alt, er til sist en kirke uten plass for noen. Den smeller døren i nesen på synderen når han kommer og vil gjøre opp for seg.

Det arabiske flyktningeproblem fra Palestina / Israel i 1947-1948

AV PENSJONERT PREST KARL FRODE HILTON

Jens Olav Mælands artikkel i LK nr. 8 er særlig opptatt av landløfteproblematikken, men han streifer inn på det som hittil har vært sett på som hovedproblemet i alle forhandlinger mellom jødene og araberne. Ord som "undertrykking av andre folkegrupper som bur der, etnisk reinsing ..." indikerer dette hovedproblem. Hvem var det som ble flyktninger? Hvem var de? Ingen debattanter i Norge har stilt spørsmål om hvem som flyktet. Vi har i alle sammenhenger blitt fortalt gjennom NRK og media at disse araberne/palestinerne hadde bodd der i århundrer og måtte nå flykte fra hus, hjem og land, forlate sitt hjemland de hadde hatt i generasjoner. Er dette tilfelle? I Norge kom det ut 2 bøker som hjelper oss til å forstå dette. Lise Lindbæk og Max Hodann utga boken: "Jødene vender hjem" i 1935 på Aschehougs Forlag.

På side 43 står det: "I de arabiske centra i Alexandria, Beyrouth og Amman sprer seg blandt arbeiderne ryktet om at man i Palestina kan tjene 15 og 20 piastra om dagen. Hjemme får de gjennomsnittlig 6-8. Intet under at de gjerne vil til Palestina. De skulle i grunnen også ha sertifikater (lovlige innvandringsdokumenter fra engelskmennene). Men de går uten videre over grensen, og når de vel er inne i landet, hvem kan da avgjøre om en araber stammer fra Palestina eller utenfra? Hverken

engelskmenn eller hebreere kan avgjøre så subtile spørsmål. Hvor mange slike arabere er kommet "illegalt" inn i landet, vet ikke noe menneske. Jødene nevner fantastiske tall opptil 30.000 i året indignert."

På side 43-44 står det at hr. Tschertok, leder av det politiske departement i Jewish Agency, sier at det er for få jødiske immigranter, for jødene går til høyere betalte arbeider. "De la plassen åpen der hvor de tidligere arbeidet i appelsinplantasjene og statstjenesten ... for araberne som strømmer inn fra alle verdens hjørner."

I 1933 var det registrert 60 forskjellige språk i mandatet Palestina blant både jøder og arabere (side 50). I samme år var det full sysselsetting i mandatet (side 54).

Side 68: "Disse sterke grensevaktene skal hindre araberne i å komme inn (i mandatet Palestina) og nyte godt av de gode tider der. Som om en beduin lot seg opholde av et par europeiske soldater."

Side 210-211: "... for de arabiske innvandrere fra Syria, og at den arabiske innvandring stadig tiltar i omfang."

Den andre boken er av Paul Schmitz-Kairo: "Den arabiske revolusjon" utgitt 1943 på Centralforlaget.

Side 173: "... ved den ulovlige arabiske innvandringen over ørkengrensene fra Sinai,

Transjordania, Syria og Arabia. Disse grensene var det ikke mulig å ha kontroll over. Det er naturlig at denne illegitime arabiske innvandringen tallmessig blir bedømt ytterst forskjellig. Engelske eksperter gir tall som ligger omtrent midt mellom dem som blir oppgitt fra jødisk og arabisk side. De mener at denne innvandringen i de siste 10 årene 1932–1942 teller omlag 100.000 mennesker. 100.000 arabere som var lokket av konjunktorene i Palestina, strømmet fra den heimen som var fattigere til det landet vestafor Jordan som tilsynelatende stod i full blomst. Dette landet forekom dem igjen som 'det forjettede land'.

Side 191: "Det kan ikke være noen tvil om at den jødiske kolonisasjonen, men særlig den jødiske kapitalinnsatsen som er knyttet til den, i løpet av få år skapte et blomstrende lite stykke jord av en provins som lå øde og økonomisk stod langt tilbake. Det kan ikke være noen tvil om at store arabiske lag av befolkningen ble hevet i sin ytre levestandard ved den forvandlingen og sivilisatoriske framgangen som skyldes jødene. Det trer tydelig fram når man kaster et blick på Transjordania som er skånt for den jødiske innvandringen."

Albert Henrik Mohn skriver i sin bok "Kampen om Israel" utgitt 1976 på Cappelen Forlag

Side 28: "Fra 1920 til 1935 øket Palestinas arabiske befolkning fra cirka 800 000 til 900 000, først og fremst takket være bedre folkehelse." – altså på 15 år.

På side 50 nevner Mohn at den arabiske

befolkning var økt til 1,2 mill i 1947 mot 600.000 jøder, dvs. at den arabiske befolkning hadde økt med 300.000 de siste 12 år. Han er proarabisk (mitt uttrykk) og vil ikke eller klarer ikke å se at en naturlig befolkningsøkning med disse tallene er umulig. Det som har skjedd er at ca. 200.000 arabiske innvandrere har kommet til Palestina-mandatet de siste 12 år før staten Israel ble opprettet.

Hvem kan klandre dem for å komme til Palestina-mandatet? Jødene hadde mer penger enn araberne. De kjøpte land og satte igang med virksomheter som krevde økt arbeidsinnsats. Titusenvis av arabere strømmet til fra alle de arabiske land og områder rundt Palestina-mandatet som britene styrte til 14. mai 1948.

UNWRA som bestyrer flyktningeleirene rundt om i nabostatene til Israel den dag idag, har definert en flyktning som en som hadde bodd i Palestina i minst 2 år. De har alle fått understøttelse – de og deres etterkommere i alle år. Ingen annen flyktningegruppe i verden har fått slik hjelp. Selvfølgelig var det flyktninger fra Palestina-mandatet/Israel som hadde bodd der i generasjoner, men langt fra alle som nevnt tidligere i denne artikkelen. Skulle alle disse 4–6 mill. som stammer fra de opprinnelige flyktningene, komme tilbake til Israel idag, er det fåfengt å snakke om noe landløfte og hvem som har rett til landet i vår tid, for da ville staten Israel opphøre å eksistere, siden den vil være et demokratisk samfunn med frie demokratiske valg!

FRA BOKFRONTEN

Geert Hallbäck:

Det nye testamente – en lærebok

Frederiksberg: Forlaget ANIS, 2010 (231 s)

Med ujevne mellomrom gis det i de skandinaviske landene ut grunnbøker i Det nye testamente eller hele Bibelen, beregnet på studenter på kirkelige utdanningsløp, lærerstudenter og andre interesserte lesere. Her i Norge brukes *Den store fortellingen* av Stordalen/Hvalvik (Det norske Bibelselskap: 1999) ved flere institusjoner. I løpet av 2000-tallet er det på Fagbokforlaget og Høyskoleforlaget kommet lærebøker tilpasset lærerutdanningens målsetninger og stramme rammer for bibelfaglig lærestoff.

Sverige fikk i 2006 det som uformelt er blitt kalt en arvtaker etter *En bok om nya testamentet* fra 1967: *Jesus och de första kristna. Inledning till Nya testamentet* (Verbum). Denne har bidrag fra 18 NT-forskere og tar opp et vidt spekter av tema.

Den boken som her skal omtales, har som agenda å erstatte en annen klassiker, Bent Noacks *Det nye Testamente og de første kristne årtier* fra 1962. I motsetning til i den svenske læreboken, er det her én tydelig forfatterstemme som lyder. Denne stemmen er kreativ og oppdatert på nyere NT-forskning, og boken er interessant lesning.

Mye er skjedd innen NT-forskningen på 50 år. Hallbäck's bok har til hensikt å reflektere det metodemangfoldet som har etablert seg fra 1970-tallet av. Forfatteren er overbevist om at de forskjellige metodiske tilnærmingene (historiske metoder, litterære metoder, sosiale

metoder) alle er relevante og gyldige innenfor den samlede bibelvitenskapen.

Hallbäck, som er lektor ved Københavns Universitet, har ingen ambisjon om å levere en fremstilling som kan gjøre krav på å representere hele NT-faget. I stedet velger han sin egen personlige innfallsvinkel, som etter hans mening får NT-skriftene til å falle på plass i et sammenhengende mønster. Hans innfallsvinkel er de nytestamentlige *sjangrene*, som etter hans mening reflekterer ulike utfordringer og problemstillinger som det første århundrets kristne måtte håndtere. En grunnleggende utfordring for disse var etter Hallbäck's mening dissonansen mellom erfaringer og forventninger. De ble utsatt for en type kognitiv dissonans, og bearbeidelsen av denne skjedde ved hjelp av de ulike sjangrene. Gjennom å studere sjangrene vil man dermed også få kjennskap til grunntrekkene i den nytestamentlige kristendoms teologihistorie.

De typiske problemstillingene de kristne måtte reflektere over, hører til tre områder, mener han: forholdet til omverdenen, autoritetsutviklingen og spørsmålet om tidsorientering. Til hvert av disse områdene svarer bestemte litterære sjangere:

Motsetningen mellom troen og den samfunnsvirkelighet de tidlige kristne så omkring seg, ble behandlet i bl.a. i apokalyptikk-sjangeren (Gud har siste ord!) og den parenetiske sjanger (slik skal vi leve i denne verden!)

Utfordringer rundt indrekkelig autoritet ble behandlet i det apostoliske brev (Paulus som åndsinspirert autoritet!), evangeliene (Jesus-tradisjonenes betydning!) og det pseudonyme apostelbrev (der en påberoper seg en fortidig autoritet for å avgjøre stridigheter).

Den tredje problemstillingen er knyttet til spørsmålet om tidsorientering: Når Jesu gjenkomst lot vente på seg, ble det til at man vendte seg til fortiden for å finne forklaringer. Historieverket Luk/Apg tegner for sine lesere den frelseshistoriske sammenhengen som leserne er en del av (fortiden forklarer nåtiden!).

I tillegg til dette perspektivet (De ulike sjangrene reflekterer ulike problemstillinger de første kristne strevde med) trekker Hallbäck inn et beslektet perspektiv: Sjangerne kan knyttes til de forskjellige autoritetsformene som gjorde seg gjeldende i de kristne fellesskapene det første århundret. Han deler det syn at den indrekkelige autoritetsutviklingen forløp etter sosiologen Max Webers autoritetstypologi: først karismatisk, så tradisjonell og etter hvert institusjonell autoritet. Ulike sjangere kan knyttes til ulike autoritetsformer (karismatisk: hymner / apokalyptikk / parenese / ekte Paulus-brev, tradisjonell: evangeliene / Apostlenes gjerninger, institusjonell: pseudonyme apostelbrev).

Ut fra dette overordnede sjangerkronologiske programmet behandler Hallbäck så de enkelte sjangrene i NT. De sjangrene som *ikke* behandler konkrete problemstillinger, og som dermed ikke lar seg passe inn i det sjangerkronologiske forløpet Hallbäck tegner, behandles i starten (hymnene) eller til sist (meditative skrifter og teologiske traktater).

Hallbäck's opplegg har sine styrker og svakheter. En åpenbar styrke er den sterke forankringen i den konkrete historien han gir de ulike sjangrene: De er konkrete uttrykk for teologisk refleksjon og en refleks av ulike autoritetsformer.

Vektleggingen av den historiske situasjonen gir imidlertid en sjangerinndeling som kan synes noe vilkårlig. Det er vanlig å se på sjanger som en kategori som forholder seg til formelle og innholdsmessige trekk ved tekster. Når Hallbäck så sterkt vektlegger den historiske situasjon han mener hver sjanger er et

produkt av, ender han med for eksempel å la Kolosserbrevet og Efeserbrevet høre til ulike sjangere (henholdsvis pseudonymt apostelbrev og kunstbrev) og plassere de fire evangeliene i tre forskjellige sjangerkategorier (evangelier, historieskrivning, meditative skrifter). Det gjelder for denne boken det som så ofte er tilfelle med skjematiske fremstillinger: De har klare pedagogiske fordeler, men materialet blir tøyd og bøyd en del for å kunne passe inn i det overordnede skjemaet.

Også når det gjelder de ulike autoritetsformene og overgangen mellom disse, tenker forfatteren etter min mening for skjematisk. Han knytter evangeliene tilblivelse sammen med overgangen fra den karismatiske til den tradisjonelle autoritetsform, og snakker om evangeliensjangeren som et litterært uttrykk for avgjørende endringer i den kristne bevissthets historie: Oppmerksomheten ble nå vendt fra den himmelske Jesus til den jordiske Kristus som garantist for sann kristendom. Først på et relativt sent tidspunkt i NT-litteraturens utvikling ble den jordiske Jesus betydningsfull for troen. Etter min mening er dette synspunktet neppe sakssvarende. Det kan fremføres gode argumenter for at interessen for den jordiske Jesus var der hele veien.

Jeg er spørrende også til mange av de konkrete påstandene som fremsettes om enkeltskrifter, også påstander som med rette kan hevdes å speile moderne NT-forskning. Likevel vil jeg fastholde at boken er stimulerende lesning, som et supplement til annen NT-faglig litteratur. Forfatteren har valgt seg et overordnet, originalt grep, og holder dette fremstillingen igjennom. Han kunne ha gitt en grundigere drøfting av en del tema, og jeg savner henvisning til mer sekundærlitteratur og et fyldigere emneregister. Men dette er en grunnbok, og forfatteren har valgt å fokusere på det han mener er en fruktbar måte å betrakte denne samlingen av skrifter på.

Fremstillingen avsluttes med et kapittel om den historiske bakgrunnen og et om de forskjellige metodene innen bibelvitenskapen. Metodekapitlet gir et godt overblikk over eldre og nyere metoder innenfor bibelvitenskapen.

Hanne Birgitte Sodal Tveit
Universitetslektor, MF

Egil Grandhagen:

Glimt fra Asias misjonshistorie

Trondheim 2011, Tapir akademisk forlag, 239 sider.

I vestlig, protestantisk tenking har vi gjerne vært vant til å få misjonshistorien framstilt i tre epoker:

1. Urkirkens misjon, som begynte med apostlene, bredte seg vestover i området rundt Middelhavet og sluttet med romerrikets kristning på 300-tallet.
2. Misjon i Nord-Europa, kristendommens erobring av Nord-Europa rundt det første tusenårsskiftet e. Kr.
3. Den moderne misjon som begynte med de første engelske misjonspionerene på 1700-tallet. Først i denne tredje bølgen nådde kristendommen Asia og Afrika.

Så sent som da jeg studerte teologi på slutten av 1960-tallet og begynnelsen av 1970-tallet var dette det bildet jeg gikk ut av teologistudiet med. Jo, vi hadde hørt at katolikkenene hadde drevet med noe i Sør-Amerika og enkelte steder i Asia, men det telte egentlig ikke. Ja, og så fantes det noen gamle fossiler av noen ortodokse kirker her og der, men de var så forsteinede at de telte ikke i det hele tatt.

Etter å ha arbeidet i en årrekke med de historiske kirkene – og oppdaget at de er høyst levende og vitale, samt blitt inderlig glad i den åndeligheten som lever i disse kirkene, og som har overlevd forfølgelser som antakelig stiller kristenforfølgelsene i romerriket helt i skyggen – i Midt-Østen, Afrika og Asia, var det med spenning jeg begynte å lese den siste boken fra en mann jeg alltid har forbundet med den

typen misjonstenking jeg litt – men dessverre ikke mye – karikert har skissert ovenfor. Jeg hadde ikke lest mange sidene før jeg nærmest hoppet av glede. Her får de historiske kirkenes misjonsinnsats ”fra begynnelsen og fram til ca. 1600” full oppreisning! Det lyser av respekt, ja, rent ut kjærlighet når Grandhagen beskriver hvordan kirker som aldri ble majoritets- og maktkirker, holdt ut i motgang og forfølgelser århundre etter århundre og evnet å bringe evangeliet langt ut i retning av ”jordens ender”.

Det er imponerende å se hvor mye faktisk kunnskap om denne misjons- og kirkehistorien (Ja, forfatteren har helt rett i at det i denne sammenhengen er uråd å opprettholde det skillet mellom misjonshistorie og kirkehistorie man har vært vant til å operere med i protestantisk sammenheng) Grandhagen har klart å putte inn på rundt 230 sider – uten at det blir tørt i det hele tatt. Grandhagen har helt tydelig hjertet med i det han skriver. Språket er levende, og man merker forfatterens engasjement. Han hadde fortjent en bedre korrekturleser, for noen steder er der skjennende trykkfeil. Ikke minst tegnssettingen ville tjent på en grundigere korrektur. Noen steder er man nødt til å lese en setning om igjen et par ganger for å få tak i den egentlige sammenhengen (Det er godt at teologer, som vel er den primære målgruppen for en slik bok, er trent i eksegesens edle kunst!).

Grandhagen beklager at han ikke har vært i stand til å gå til primærkildene for den dokumentasjonen han øser av. Jeg synes faktisk ikke det er noen stor svakhet ved boken. Det ville krevd nesten umenneskelige anstrengelser å sette seg godt nok inn i alle de aktuelle språkene som de ulike kildene foreligger på. Jeg tror forfatteren skal ha god samvittighet for å ha overlatt det arbeidet til andre. Han har seriøst vurdert ulike oversettelser mot hverandre, og der han finner at det er vesentlige sprik i den meningen oversettelsene gjengir, påpeker han det klart og gir teksteksempler som setter leseren i stand til å forstå vanskene med å oversette mange av disse gamle tekstene.

I og med at flere av de kirkene det er tale om i denne boken, er såkalt heretiske kirker, monofysitter, nestorianere og hva de nå heter, alle betegnelsene fra de kristologiske og trinitariske stridenes tidsalder, er det umulig å unngå å ta opp også disse forholdene i en bok som omhandler det budskapet disse kirkenes misjonærer forkynte. Grandhagen evner på en forbillidlig måte å se disse spørsmålene fra de berørte kirkenes egne ståsteder og trekker den samme slutningen som mange andre som har arbeidet med de samme kirkene (og som disse kirkene selv gjør etter å ha ført lange, grundige samtaler for å avklare hva som egentlig ligger i de gamle formuleringene av tros læren), at skillelinjene var langt mindre skarpe og bastante enn vi har vært vant til i vestlig tenking. I mange tilfeller var skillene langt mer politiske – og personlige – enn egentlig teologiske, og flere syn levde side om side i samme kirke. I det store og hele, påpeker Grandhagen, var det ortodoks kristendom som ble forkynt. Samtidig evnet de gamle kirkenes misjonærer på en måte som forfatteren med rette påpeker at moderne misjon har mye å lære av, å stedegengjøre de bibelske og teologiske begrepene. Ofte kreves det både grundig kulturkunnskap og like grundig analyse for å se at det faktisk er genuin kristendom som forkynnes, men Grandhagen konkluderer med at alle de vitnemålene de gamle misjonærene etterlot seg, vitner om sunn bibelsk og ortodoks kristendom.

Skal jeg kritisere noe i Grandhagens bok, må det være at den etter hvert får en ”kinesisk slagside”, kanskje ikke så rart når forfatteren har

hele sin fortid i den misjonsorganisasjonen som ble startet med nettopp med Kina som hovedfokus. Jeg kunne imidlertid ønsket å få vite mer om misjonsvirksomheten på det indiske subkontinentet og resultatene av den, virksomheten blant de mongolske og sibirske folkestammene. Jeg kunne ønsket å få vite hvor grensene for de gamle kirkenes misjon egentlig gikk. Nådde de til Sørøst-Asia? – Japan? – enda lengre (selv om det nok ville endt utenfor bokens tema)? Om svaret er nei, hadde det holdt med en setning eller to. Slik det nå er, sitter jeg igjen med et ubesvart spørsmål.

Kjære Egil Grandhagen! Du har skrevet en perle av en bok. Da jeg leste den, fulgte den meg gjennom dagen, og det ble noen sene nattetimer før jeg var for trett til å fortsette å lese. Det er en bok mange, mange bør lese, og jeg håper den blir obligatorisk lesing for de kommende årenes teologistudenter – uansett studiested og kirketilhørighet, for du har skrevet en i ordets beste betydning økumenisk bok. Takk skal du ha! Jeg kommer til å la inntrykkene synke, og så har jeg tenkt å lese den om igjen. En bedre anbefaling kan jeg vel ikke gi boken din?

*Eyolf Berg
Prest*

Det teologiske Menighetsfakultet:

Videreutdanningskurs
med søknadsfrist
15. september 2011

Omsorg ved livets slutt (20 stp)
PKU (20 stp)

For nærmere info,
se www.mf.no eller www.prest.no

Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes (red.):

Vegar i Vegløysa? Ungdom, identitet og livsynsdanning i det postmoderne

(Kyrkjefag Profil nr. 14)

Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2011.

Det var ein gong alle snakka om det postmoderne. Det var postmodernitet og postmodernisme frå frukost til kvelds både i akademien og i media. No er det nesten noko antikvarisk og utrendy i det å appellera til det postmoderne.

Antologien med den heller paradoksale, og kanskje intendert postmoderne, tittelen, *Vegar i Vegløysa*, er i så måte herleg motstraums og gjer eit realt forsøk på å "snakka opp" det postmoderne som analysegrep i høve til tematikken ungdom, identitet og livsynsdanning. Redaktørane av boka, to av nestorane ved teologimiljøet på Høgskulen i Volda, Jan Ove Ulstein og Per M. Aadnanes forsøker saman med 5 andre forfattarar (Birgitte Lerheim, Jan-Olav Henriksen, Kjartan Leer-Salvesen, Robert Kvalvaag og Torrey Seland) gjennom 8 artiklar å kasta lys over nokre særlege utfordringar som det postmoderne klimaet utset teologien for. Stikkord her er korleis det postmoderne som brot utfordrar teologien i høve til tema som erfaring, kontekst, konsumkultur og ulike former for mediebruk og medieproduksjon. Den særskilte konteksten – i alle fall for brotparten av artiklane – er ungdom, ungdomskultur og kristent ungdomsarbeid som arena

for livsynsdanning. Redaktørane av boka insisterer, kanskje i overkant defensivt, at "dei innsiktene denne kulturdiagnosen representerte, ikkje har mista all aktualitet enno."

Det særlege bidraget frå denne boka er korleis ho arbeider med å føra vidare ei samtale om det postmoderne gjennom å framheva hermeneutikken sin avgjerande rolle for det teologiske arbeidet i ei slik "brot-tid" som det postmoderne representerer. Jan Ove Ulsteins fylldige og gode artikkel "Å lese med livet" er eit bra døme på det. Men å framheva hermeneutikken er for så vidt ikkje noko nytt. Det som gjer denne boka interessant, er korleis dei ulike forfattarane utfaldar dette med nærlesing og tilhøyrande drøfting av temafelt som ikkje er ferdig utforska, særleg innan norsk teologi-produksjon.

Boka er elles heller "postmoderne" i både utval og struktur, i den forstand at tilfanget av tema og artiklar er breitt og til tider litt sprikande. Det er ikkje slik at alle bidrag automatisk dreg i same retning. Difor er det litt vanskeleg å oppfatta boka som formidlar av eitt prosjekt – å utforska vegar i vegløysa – om det no er det som er prosjektet. Men som det ofte er i slike antologiar, vil ulike lesarar finne glede

i ulike artiklar. Her kan ein boltra seg både i nærlesing og tolking av så ulike tema som U2 sitt tekstmusikalske univers (Kvalvaag), film som bidrag til livstolking (Leer-Salvesen) eller virtuelle nettverk som utfordring for kyrkje-fellesskapet og teologien (Seland).

Jan Ove Ulstein har skrive to av artiklane til boka. For denne lesaren, som sjølv arbeider med teologiproduksjon knytt til kristent ungdomsarbeid, var det særleg gledeleg at Ulstein gjer eit skikkeleg arbeid med å gå teologiproduksjonen knytt til kristent ungdomsarbeid etter i saumane – både historisk og hermeneutisk. På same måte gjer Aadnanes det i høve til livstolkingsomgrepet i nyare norsk teologi-historie. Det er nyttig med slike nærhistoriske oppryddingsarbeid, og Ulstein har gjort eit skikkeleg arbeid. Krittisk vil eg likevel spørja om ikkje Ulstein tidvis tenderer mot å overbelasta Bevans sine kontekstualiseringsmodellar som analysegrep for å plassera samtidig teologiproduksjon. Ein annan som nyttar seg av dei same modellane, er Birgitte Lerheim. Ho går i nærkamp med kontekstualiseringsproblematikken knytt til to svært aktuelle reformer i Den norske kyrkja, trusopplæringsreforma og gudstenestereforma. Men i denne artikkelen tek bruken av desse modellane noko mindre plass.

Den mest profilerte artikkelen i samlinga er på mange måtar artikkelen til Jan-Olav Henriksen om begjær. Henriksen sitt teologiske program er presentert i breiare format på engelsk andre stader, men det er nyttig å få det kortfatta og pregnant utmeisla her – fokusert mot ungdom og kristent ungdomsarbeid som kontekst. Henriksen markerer i artikkelen brodd mot det han forstår som ein erfaringsfiendtleg teologi, ein teologi som ikkje er viljug til å nytenkja og nyformulera teologien i møte med nye kontekstar og eit nytt kulturklima. Særleg kritiserer Henriksen det ein kanskje litt sjablongmessig kunne omtala som tredjegenasjonspietisme – utan at Henriksen sjølv nemner pietismen direkte. Det Henriksen markerer front mot, er teologi som produserer kjensler som dinest skal overvinnast, t.d. der forkynning av synd skal leia til skuldkjensle og dimed skapa behov for tilgjeving (s 58). Av større interesse i artikkelen enn Henriksens negative utgangspunkt i (mis)bruk av lovens andre bruk er dei plassane der Henriksen

formulerer sitt prosjekt positivt. Henriksen skildrar ein teologi om begjær som ein

teologi som tar på alvor at Gud har skapt mennesket med begjær og at dette begjæret er anerkjent av Gud som en del av menneskers interne relasjon til det gode. Men for at begjæret skal kunne formes og endres, må det rette seg mot den som kan forme og danne det: Gud som den gode. Det er i møtet mellom Gud og menneskets begjær at livet kan endres (s 65).

Her er det mykje spennande å drøfta vidare, også for teologiproduksjonen knytt til kristent ungdomsarbeid.

Som eit mogeleg tilsvar til Henriksens utfordringar endar Per M. Aadnanes sin artikkel med ei oppmoding om eit teologisk oppryddingsarbeid sidan det postmoderne klima saman med den rådande populærkulturen, ifølgje Aadnanes, har avdekkja at den kristne livssynstradisjonen ikkje lenger kan fungera som livssynsmessig allfarveg. For, som Aadnanes understrekar, dersom ein ventar for lenge med slike oppryddingar, er det ikkje berre den pietistiske utgåva av kristelege livssyn som blir liggjande att overgrodd og ”utgått på dato.”

For denne lesaren er det gledeleg med alle bidrag som kan vera med å hjelpa den norske teologiske samtalen ut av sitt post-pietiske stressyndrom. *Vegar i Vegløysa* er kanskje eit bidrag til dette, men eg er ikkje heilt sikker.

Bård Eirik Hallesby Norheim

SØNDAGSTEKSTEN

Frøde Granerud, Kjell A. Skartseterhagen og Dag Øivind Østereng

13. søndag etter pinse

11. september 2011

Prekentekest: Markus 7,31–37

Lesetekster: 1 Sam 3,1–10 og 2 Kor 3,4–6

Til dagen

Denne søndagen står hørselen sentralt i tekstene – dog med noe forskjellig vinkling. Prekentekesten er en vakker fortelling om en døv som ble helbredet; GT-teksten handler om å lytte til Guds røst. Det er åpent for flere vinklinger: Vi kan preke om at Jesus kommer med Guds rike, for å gjenopprette alt som er ødelagt, eller vi kan holde en temapreken over det spennende og komplekse temaet helbredelse. Vi kan også bruke helbredelsen av hørselen som en metafor for at Jesus åpner våre åndelige ører slik at vi kan høre og forstå Guds ord. Alle disse vinklingene passer godt i denne delen av kirkeåret, det festløse halvår, der det handler å vokse som troende og lære Jesus bedre å kjenne.

Til teksten

Denne fortellingen finner sted i Dekapolislandet, altså i et område som er befolket av hedninger. Markus har tidligere fortalt at ryktet om Jesus har spredt seg der (5,20), og det kan forklare hvorfor noen griper sjansen til å føre til ham sin døve venn. I motsetning til i avsnittet før problematiseres det ikke her at mannen er hedning. Selv om Jesus er sendt til jødene i første omgang, deler han ut av Guds nåde også til hedningene når de oppsøker ham.

Jesus tar mannen med seg bort fra folkemengden før han helbreder ham. Det viser at Jesus ikke gjør dette for å lage et show og vise seg fram, men ut av omsorg for et enkelt-

menneske. Heller ikke etter helbredelsen gir han mengden lov til å fortelle hva som har skjedd. Han ønsker ikke å bli kjendis som mirakelmann; hans agenda på jorden er noe større enn som så.

Vi skal også merke oss måten Jesus helbreder på. Det er flere eksempler i evangeliene på at Jesus kan helbrede bare ved å si et ord. Se for eksempel Mark 2,11; 7,29, 10,52. Men i dette tilfellet bruker Jesus berøring av mannens ører og tunge i tillegg til ord. Den døve blir rett og slett helbredet ved tegnspråk. Denne vakre detaljen er et eksempel på at Jesus møter mennesker der de er, ut fra deres egne forutsetninger.

Temapreken: helbredelse

Det er mange mennesker som har meninger om helbredelse. Det ene ytterpunktet sier at Gud vil at alle skal bli helbredet; det er bare å tro sterkt nok. Det andre ytterpunktet sier at helbredelsens tid var over etter Jesus og apostlene. Når en tekst som denne kommer opp, kan det være nyttig å benytte anledningen til å gi menigheten litt generell undervisning om dette temaet. En preken om helbredelse kan for eksempel gå langs linjene i det følgende.

Som ofte ellers ligger den sunne veien mellom ytterpunktene. De som sier at alle syke skal bli helbredet, tar åpenbart feil. Ingen av oss trenger å lete lenge før vi finner mennesker som ikke ble friske selv om de fikk mye forbønn. Noen vil forklare dette med at det ikke var nok tro, eller at det var synd som sperret for helbredelsen, men ingen av disse forklaringene er bibelske. Jesus avviser aldri noen som kommer til ham, fordi de ikke har nok tro. Noen ganger refser han manglende tro, men hjelper

likevel (Mark 4,35–41). Fortellingen om den lamme som ble heist ned gjennom taket (Mark 2,1–12), viser også at det ikke er noen sammenheng mellom synd og sykdom. Den lamme fikk først tilgitt syndene, men ble ikke frisk av den grunn. Det ble han først da Jesus ba ham stå opp og ta båren.

På den annen side er det heller ikke riktig å si at helbredelser ikke lenger skjer. Også i dag kan mange vitne om helbredelse etter forbønn. Men vi får et problem når vi skal prøve å forstå dette. Gud kan virke veldig urettferdig i fordelingen av helbredelser. Hvorfor må unge mennesker dø av sykdom? Og hvorfor hjelper det ikke at mange mennesker ber for dem?

For å forstå dette trenger vi å forstå helbredelsens rolle i Guds plan. Guds plan er at skaperverket skal gjenopprettes etter den opprinnelige planen, som et sted uten synd, sykdom og død. Det kommer imidlertid først til å skje når han skaper en ny himmel og en ny jord. Planen nå er å få med seg flest mulig mennesker når det skjer. Da går ikke veien gjennom helbredelse, men gjennom syndenes forlatelse. Gud har ikke en plan om at denne jorden skal bli et sted fritt for sykdom. Vi er ikke kalt til å gå gjennom alle verdens sykehus og helbrede hver sykdom og skade vi finner. Vi er kalt til å forkynne evangeliet slik at mennesker kan bli frelst og kan bli med på den nye jord. Det hjelper ikke om et menneske blir helbredet for all fysisk og psykisk sykdom, hvis det mennesket går fortapt. Eller omvendt: Hvis et menneske er frelst og på vei til himmelen, da er det i den store sammenhengen ikke så farlig om det må leve med en vond sykdom. Som en kollega svarte til en som hadde fått forbønn for en kronisk sykdom uten å bli frisk: "Gud kommer til å helbrede deg for denne sykdommen. Men det er ikke sikkert han gjør det før du kommer til himmelen." Vi trenger å ha et evighetsperspektiv på livet for å forstå helbredelsens rolle i Guds plan.

Og når Gud av og til helbreder, er det først og fremst for å gi oss smakebiter på himmelen, for å vekke appetitten vår. Slik gir det også mening å forstå de underne Jesus gjorde da han gikk på jorden. Hos synoptikerne står Guds rike sentralt i Jesu forkynnelse. Men Jesus gjør mer enn å snakke om Guds rike. Ved helbredelser og andre under demonstrerer han hva Guds

rike består i, nemlig et liv der alt som holder oss nede, er borte. Guds rike er ennå ikke kommet i sin fylde, men Jesus har brakt det nær, og han gir oss smakebiter på det. Av samme grunn kaller Johannes underne for tegn. De viser hvem Jesus er, nemlig Guds sønn med makt til å gjøre helt det som er ødelagt.

Når vi opplever helbredelser i dag, må de forstås på samme måte. De er ikke en del av Guds plan for å fri verden for sykdom, for noen slik plan har han ikke. Men de er hilsener fra Gud, og de viser at han lever og har all makt. De er smakebiter på det Guds rike som skal komme, og de skal inspirere oss til fortsatt å leve nær Gud og gå på veien som fører til himmelen.

En temapreken om helbredelse bør oppfordre til fortsatt bønn om helbredelse. Gud hører alle våre bønner, og han har omsorg for alle våre behov. Og vi ser stadig at Gud gjør helbredelsesunder i dag også. Samtidig bør prekenen holde fram det store perspektivet, at den som er frelst og har fått syndenes forlatelse uansett har det beste foran seg, når den nye jord kommer.

Til gudstjenesten

Søndagen er en ganske ordinær søndag etter pinse, og det er ikke i utgangspunktet noen spesielle føringer for akkurat denne gudstjenesten. Men hvis helbredelse først er et tema, hva med å bruke anledningen til å teste det ut i praksis? Det finnes flere måter å legge til rette for bønn for syke i forbindelse med gudstjenesten. Hvis menigheten er vant til bønnevandringer, kan man lage en bønnevandring hvor en av stasjonene er viet til forbønn for sykdom, eventuelt også med mulighet for salving av syke. En annen måte å gjøre det på, kan være at presten etter gudstjenesten, i stedet for å stille seg opp ved utgangen for å ta folk i hånden, plasserer seg et sted i kirkerommet, der det er mulighet for å oppsøke ham/henne for å bli bedt for. Eller gjør det på en annen måte, hvis noe annet passer bedre i deres menighet. Vær kreative.

FRODE GRANERUD
Kap. i Notodden

14. søndag etter pinse

18. september 2011

Prekentekest: Lukas 10, 25–37

Lesetekster: 3 Mos 19,16–18; 1 Joh 4,7–10

Dagen

Diakonien dag kunne godt dagen hete, i Norge som i Sverige. NESTE-kjærlighet er dagens tema med det stadig like aktuelle spørsmålet i forgrunnen: Hvem er så min neste? Diakonien i menigheten kan komme i sentrum denne dagen – og gi gjerne et håndtrykk til dem som "ikke har det så godt som oss".

Apropos håndtrykk: Svenskene har også et flott symbol for dagen: Foran et kors møtes to hender i et fast håndtrykk. Et menneske trykker et annet menneskes hånd. Kristi absolutte nestekjærlige offer på korset gjør korset til et tegn, ikke bare på seier over døden og forsoning, men også på nestekjærlighet. Han er blitt menneskeslektens og skapningens barmhjertige samaritan. Han som var en fremmed, som kom til sine egne, men ikke ble tatt i mot. Dagen er en dag for å ta imot Kristus som herre og læremester i kjærlighetens livskunst og slik lære å ta imot hverandre som hverandres neste. Korset maner til etterfølgelse i det å gi Jesu kjærlighet videre til andre og rekke andre mennesker hender til tjeneste og i forsoningens grep. Gud som elsket verden slik at han ga, har på korset vist en kjærlighet uten forbehold, en kjærlighet som ikke gjør forskjell på folk.

Til teksten

Det som slår meg hver gang jeg leser denne teksten, er dens utrolige aktualitet. Det gjelder for så vidt ikke bare denne kjente fortellingen, for mange selve kristendommens varemerke, men alt hva Jesus gjør og sier. Sammenliknet med andre tekster fra samme tid, som er støvet ned eller i beste fall er objekter for lærde forskere, har NT-tekstene denne umiddelbare appellen i seg. En kommer ikke utenom. Ingen tekst i verdenslitteraturen har mer appell i seg enn fortellingen om den barmhjertige samaritan. Fristelsen denne dagen er å bli appellert i stedet for predikant.

I Lukas-evangeliet kommer dette særstoffet i den tredje hoveddelen etter prologen som Studieutgaven (Bibelselskapet 2008) kaller "Reisen til Jerusalem" (9,51–19,27), og som er

hoveddelen etter "Jesu virksomhet i Galilea" og før "Jesu virksomhet i Jerusalem". "Reisen til Jerusalem" er litt av en reise! De sytito utgjør sammen med de tolv reisens lærende fellesskap. Sammen med mesteren går de inn i kraftige temaområder som etterfølgelse, og gruppen får sine første evangelisterfaringer, og de prises salige fordi de får se ting som konger og profeter gjerne ville ha sett (10,24).

Så er det en som har sin egen agenda. Antakelig er han utenfor denne 72-gruppen av disipler. Han kan være en som handler på egne vegne, eller han kan også være en "utsendt", men da fra et motparti, en teologisk spion!

Det er interessant at den lovkyndige spør: "Hva skal jeg gjøre?" – og at kommunikasjonen avsluttes med: "Gå du, og gjør som han." – Og så: At teksten som etterfølger perikopen handler om å høre mer enn å gjøre: Maria, hun som ikke "gjorde", "har valgt den gode del, og den skal ikke tas fra henne." (10,42)

I det lærende fellesskap trenger et fremmedlegeme seg inn blant de 12 og de 72, en lovkyndig, og så blir han så til de grader, og på sokratiske vis, trukket inn i læreprosessen med seg selv som initiator. Han har to agender hvorav den ene følger av den andre: Først vil han sette Jesus på prøve – og så vil han rettferdiggjøre seg selv. Han vet hva loven svarer på hans spørsmål, så det er ingenting i veien med den teologiske kompetansen. Men som så ofte ellers er det ikke slik at ortodoksi følges av ortopraksis – som kristendommen (og ingen annen ideologi eller religion) har gitt navnet "nestekjærlighet".

Søsteren Maria, den neste hovedperson i Lukas-fortellingen, og den lovkyndige har ett til felles: De blir begge ordets hørere. Hun ved valg – han ved Jesu valg og styring av prosessen. Begge står på en måte befridd tilbake: Han er befridd fra sine egne agender og kan "velge den gode del" også. Kanskje denne lovkyndige fra da av fikk sitt liv totalt forandret og ble en av den første kristne menighets søyler? Hvem vet hvor haren hoppet?

Vi kjenner historiens klassiske oppbygning: Først settes dramatikken. Vandreren overfalles og ligger halvdød. Så kommer fortellertallet, det magiske 3-tallet, tre stykker: Per, Pål og Espen Askel... (nei, unnskyld...), en prest, en levitt og så den fremmede peregrinos, samari-

tanen. Han oppfører seg som om han skulle ha vært den barmhjertige samaritan og fungerer som fulldekkende forsikringsselskap. Han var kanskje virkelig en Espen Askeladd, en som hadde brutt opp fra oska etter nedbrente drømmer og hadde hendene fri fra stand, stilling, konvensjoner og all viraken og all viktigheten som følger med slikt, enten man er i kappe, krage eller kåpe – enten man anklager ved en skranke, residerer på en prekestol eller nikker bønnfallende og bekreftende fra sin katedra.

Prekensisse

(1) Spørsmålet: Hvem er min neste – altså: en neste (til fordel) for meg?

Han som *viste* seg som en neste for meg: Kristus. Kristus den korsfestede og oppstandne. Korset er en nestekjærlighetsakt!

Min neste er ikke bare den som trenger min hjelp, men den som gir meg den hjelp jeg trenger. Jeg er en trengende blant trengende. Kristus viser meg dette.

Nestekjærligheten begynner med å se dette, at jeg er elsket. Dåpen er en kjærlighetsakt der Kristi kjærlighetsakt tilegnes meg. Nestekjærlighetens liv er dåpens liv. Nestekjærligheten er vår del av dåpens pakt. Jesus priser disiplene salige fordi de får se det de får se: Den guddommelige kjærlighet konkretisert i konkrete handlinger i verden.

(2) Hvem er Kristus – min neste?

Kristus vår neste blir vår neste som trenger hjelp i det han identifiserer seg med alle trengende. Det er å se Kristus i sin neste – som gjør den kristne nestekjærlighet mer enn human handling (som er bra i seg selv). Hverdagens utfordringer i dette er kanskje de mest utfordrende. Hver dag har med det evige liv å gjøre. Nestekjærlighetens øyeblikk er også et evighetens øyeblikk. Det var denne type utfordringer, hverdagens og tidens tyranni, som var problemet til presten og levitten – som antakeligvis skulle "rekke noe".

(3) Å vise seg (gjærne vise seg fram) som en neste.

Kjærlighetens triangel: Du/jeg, Kristus og din neste. Jeget er produsent: Det kan si Jeg vil vise nestekjærlighet. Jeg vil vise meg som en neste. Jeg vil vise at jeg er til!

Å være en Kristus for sin neste er kjærlighetens horisontale dimensjon. Å være Kristus betyr ikke å erstatte Kristus med seg selv, men ta hans eksempel til følge: høre og gjøre, lese Det nye testamentet, høre ordet enten det er fra prekestolen eller under retrettens stillhet – og så handle. La ortodoksi bli ortopraksis. Gå til kildene.

Omdefineringer av nestekjærlighet: Det kan være å kjempe mot atomvåpen, å kjempe mot atomkraft, å lage en avtalegiro til beste for en hjelpeorganisasjon. Bruk fantasien. Nestekjærligheten krever ingen politisk sensus. Det du synes er viktig å kjempe for, er viktig. At noen ser det annerledes, skal ikke hindre deg i å følge din samvittighet.

(4) Strøtanker:

Gode gjerninger er som Gud – de eksisterer eller eksisterer ikke – det vil si: De eksisterer – de gir seg til kjenne, åpenbarer seg. De gode gjerninger er åpenbaringskilde. Hvorledes skal jeg kunne elske når jeg ikke vet hvem jeg skal elske? Hvem betrakter jeg som min neste – hvem betrakter meg som sin neste. Nestekjærlighetens første bud er: Hold øynene åpne! Hvem som er min neste, kommer en først til klarhet i når en går hen og gjør likeså.

(5) Noen meditasjoner over Sjømannskirkens generalforsamlingsframlegg fra en delegat som leser på lekta si:

Alle mennesker er skapt i Guds bilde og har uendelig verdi. I møte med den enkelte ser vi at et menneske er mye mer enn det vi ser. Mennesker i grøfta trenger at noen lytter til deres livserfaringer – alt det som har revet dem over ende. Å gi et menneske tilhørighet og trygghet er å vise seg som en neste. Å være kirke er å være en oppsøkende, tjenende og medvandrende (og medseilende) kirke. Det er godt å møte et godt håndtrykk og et romslig gjestevenskap. Å vise seg som en neste er å lære mer om det å være menneske: Du hjelper også deg selv videre på veien; Veien blir ikke det den var. Den blir til mens du går: Veien er målet – men bare hvis veien har et mål.

Hva skal jeg gjøre? Gå og gjør! Denne teksten gjør noe med meg!

15. søndag etter pinse

25. september 2011

Prekentekest: Lukas 17,11–19

Lesetekster: Salme 146 og 1Tess 5,15–24

Med takk og tro

"Så bærer vi med takk og tro våre ..." heter det i dåpsliturgien – en viktig setning som vi lett kan miste av synet, men som denne dagen bør løftes fram i alle gudstjenester der det feires dåp. Uansett kan sammenhengen mellom *takk* og *tro* få stå som overskrift for dagen, for det er denne sammenhengen som uttrykkes i dagens evangelietekst.

Vi kunne kanskje kalt denne søndagen for takknemlighetens søndag og prekt over takknemlighet som en god livsholdning i sin alminnelighet, men vi bør så avgjort bore dypere i takknemlighetens mysterium enn å pirke i overflaten. Derfor vil jeg gi dagen overskriften takkens og troens søndag, nettopp for å understreke sammenhengen mellom takk og tro. Takken har jo en adresse. I gudstjenesten finner takken sin rette adresse i eukaristien, som er kirkens takkebønn og takkoffer.

Til teksten**Samaritanene**

Evangelisten Lukas har et spesielt øye for samaritanene. Både denne teksten og lignelsen om den barmhjertige samaritan (Luk 10,25ff) er særstoff hos Lukas. Bibelselskapets overskrift til vår tekst understreker poenget med overskriften "Den takknemlige samaritanen". Forskjellen på disse to bibelstedene hos Lukas er at fortellingen om den barmhjertige samaritan er en lignelsesfortelling, mens vår tekst er en historie fra Jesu liv. Dette er ikke en billedfortelling, men viser til en faktisk hendelse der Jesu forhold til samaritanene blir konkret.

Vedkommende samaritan i vår tekst var på en måte uren i dobbel forstand. Han var kultisk uren, fordi deres kult i Garisim og bruk av Mosebøkene ikke var anerkjent av jødene. I tillegg var han uren fordi han var spedalsk (jfr. 3 Mos 13,46). Teksten inneholder derfor et betydelig anstøt når Jesus vil ha med denne samaritanen å gjøre.

Den doble urenheten blir ytterligere understreket gjennom budskapet de fikk av Jesus: "Gå og vis dere for prestene!" Dette var i seg

selv absurd, fordi ifølge 3 Mos 14,1-3 skal en ikke vise seg for prestene før en er blitt ren, helbredet. Disse ble bedt av Jesus om å gjøre det i en tilstand der de ennå er syke, uverdige. På veien til prestene blir de rene. Om alle ti var samaritaner eller bare denne ene, det sier ikke teksten noe om. Men denne ene som kom tilbake var i hvert fall en samaritan.

Hvilket budskap ligger det i dette hos Lukas? Det bibelske siktemålet med denne fortellingen er det åpenbare budskapet om at Jesus Kristus er Messias for både jøder, samaritaner og alle folkeslag. Verken den jødiske eller den samaritanske kulten er den som nå skal avgjøre gudsrelasjonen, men relasjonen til Jesus Kristus. Han er Messias. Vi ser her det samme universelle budskapet som Lukas trekker opp i Apostlenes gjerninger, om misjonens gang fra Jerusalem, hele Judea, Samaria og like til jorden ender (jfr. Apg 1,8). Også samaritaner inkluderes i troens frelsende fellesskap omkring Jesus Kristus. Johannes-evangeliet understreker dette enda tydeligere i kapittel 4 med fortellingen om Jesu møte med den samaritanske kvinnen. Der blir det tydelig at både den jødiske og samaritanske kulten skal videreføres og samles i Jesus Kristus (jfr. Joh 4,20-24).

Takkofferet

Det essensielle i samaritanens handling var hans takk. Han kom tilbake til Jesus for å takke Gud. Dette er jo begynnelsen på den nye kulten, eukaristien, takkofferet, som ved Jesus Kristus vendes til Faderen. Lukas gir oss i samaritanen et levende eksempel på det Paulus formaner i Kolosserbrevet 3,17: "Og alt dere gjør, i ord eller gjerning, gjør det alt i Herren Jesu navn, med takk til Gud Fader ved ham!"

Jesus gjør ytterligere noe mer. Han understreker at takken er et uttrykk for en frelsende tro. Troen sletter ut de skillelinjer som før var mellom disiplene og samaritanerne, og vitner om den enhet som finnes i Kristus og troen på han. Som kristne er det vår skyldighet og frelse at vi alltid og alle steder takker Faderen ved Jesus Kristus.

Til preken**Takk og tro**

I juni i år hørte jeg et foredrag av jesuitten William A. Barry. Han er kjent som åndelig veile-

der og har skrevet flere bøker om emnet. Barry viste til en allmennmenneskelig erfaring, nemlig behovet for å si takk. Han fortalte om en ateistisk kvinnen som en morgen dro vekk gardinene fra sitt hotellvindu. Der og da ble hun overveldet av skjønnheten hun fikk se med soloppgangen og naturen som slo mot henne. Det var så ufattelig vakkert. Hun fikk så lyst til å si takk, men det var ingen å si takk til. Takken hadde ingen (kjent) adresse.

Slik jeg hørte Barry, var nettopp denne erfaringen av å ville takke et grunnleggende sant øyeblikk i denne kvinnens liv, en gudserfaring og troserfaring hun ikke forsto. Gjennom åndelig veiledning kan slik erfaring lede til tro. Eller kanskje det faktisk forholder seg omvendt? At behovet for å takke er allerede et tegn på en underliggende tro.

I evangeliet er det slik at den ene som vendte tilbake for å takke, var den som viste sin tro. Teksten sier ikke noe annet enn at han fikk trang til å takke, men i Jesu øyne var nettopp denne takken et uttrykk for mannens tro. Din tro har frelst deg, sa Jesus til ham. Takken fikk en adresse.

Takk er hukommelse

Takk for alt du har gjort for meg! Takk for at du kom! Takk for at du ringte! Takk for sist, det var så hyggelig å være sammen med deg! Tusen takk for den fine gaven! Takk for omtanken, det varmet! Takk for maten! Takk for gjestfrihet! Takk for innbydelsen! Takk for at du er den du er! Hvordan skal jeg få takket deg?

Av alle små ord er dette et av de aller viktigste ordene i livet: Takk! Det er et ord som skaper noe godt. Det er et ord som gir grobunn for varme fellesskap der mennesker er takknemlige og viser det i ord og handling. Er det ikke slik at et takknemlig menneske sprer varme og glede med hele seg, mens et utakknemlig menneske sprer misnøye og kulde?

Takk er *hukommelse*, en hukommelse som anerkjenner andre, fordi takken alltid har en adresse til noen utenfor en selv. Det er noen som skal takkes. Vi er ikke uavhengige av andre, tvert om! Våre liv hadde ikke vært det de er, om ikke det var mennesker rundt oss vi hadde grunn til å takke. Takk handler om at vi ikke glemmer dette, men har hukommelsen i orden. Jeg husker at du kom til meg. Jeg husker

at du brydde deg. Jeg husker din omsorg for meg. Jeg har ikke glemt at du tenkte på meg da du inviterte meg til ditt selskap. Jeg husker den fine tiden vi hadde i lag sist vi var sammen. Jeg husker, og fordi jeg husker og ikke glemmer, er jeg i stand til å takke. Takk er hukommelse!

Takk mens du kan

Jeg har personlig erfaring med å takke for sent. En person jeg kjente dyp takknemlighet til døde før jeg rakk å frambringe min takk. Det er en erfaring jeg kommer til å bære med meg resten av livet, og det har lært meg å være spontan i min takknemlighet. Ikke utsett å takke! Det gjelder i de mellommenneskelige relasjonene, men også i forholdt til Gud. La alle ting komme fram for Gud i påkallelse, bønn og takk! En av troens spontane livsyttringer er takken.

Takk er bønn

Spørsmål som kan reises i prekenen, er spørsmålet om hva vi har å takke for. Vi kan jo hjelpe menigheten med å se hvor mye det er. Vi som er i kirken i dag, vi har alle fått stå opp til en ny dag. Er der noe å takke for? Vi som er her, vi har sannsynligvis alle fått i oss en matbit til frokost. Skulle det være noe å takke for? Vi har fått komme til kirken for å være sammen om store ting ved døpefonten. Er det noe å takke for? Vi får samles i fred. Er det noe å takke for? For helse. Er det noe å takke for? For gleden over å være sammen og høre sammen. Er det noe å takke for?

Den som lærer seg å se hvor mye vi har å takke for, vil også lære seg takknemlighet. Det er ikke bare en tillært frase når mange kristne begynner sin bønn med ordene: "Herre, takk for en ny dag." Takknemlighet oppdrar oss til bønn, og bønnen leder oss tilbake til tro.

Teksten som er tilskrevet Frans av Assisi – Solsangen – passer godt etter denne preken. Den hjelper oss å se, oppfordrer oss til å takke for alle ting og illustrerer godt at takk er bønn.

Gudstjenesten er takkoffer

Når den kristne menighet samles til gudstjeneste, er det et uttrykk for hukommelse. Hvor er da de ni? Dette spørsmålet kan vi også stille oss når kirkene ikke fylles av døde mennesker. Vi fikk jo alle del i den samme helbredelse i

dåpen, men hvorfor vender så få tilbake for å takke Gud? Det spørsmålet kan holdes fram som en del av tekstens budskap. Kanskje de ni hadde kommet tilbake hvis det i tillegg til Jesus Kristus var et artig trekkplaster som fikk dem til å komme? Hvorfor denne åndelige glemsel? Hvor er takken?

Fokuset er likevel på den ene – på ham som kom i hu Jesus Kristus og vendte tilbake for å takke ham. Det er det som er gudstjeneste, å vende tilbake til Kristus, sammen med alle de dømte og troende, og så få motta han i det vi bærer fram vårt takk- og lovprisningsoffer i gudstjenesten. Der møter Kristus oss. Han kommer til oss med seg selv. Hans legeme og blod gis oss, vi forenes med vår korsfestede og oppstandne Herre og frelser, og vår tro, takk og lovsang løftes fram for Faderen som en forsmak på den nye himmel og den nye jord. Et folk av alle som tror.

I historien om den takknemlige samaritan møter vi allerede et lite urbilde av den kristne, gudstjenestefeirende forsamling. Det folk som bærer sine liv fram for Gud som et hellig takkoffer, i det vi mottar Kristi offer for våre synder. Der skjer helbredelsen. Det er det som primært er gudstjeneste.

Til gudstjenesten

Det er treenighetstid og alminnelig serie som gjelder. Salmene kan i hovedsak finnes under rubrikken Takk og tilbedelse som finnes både i Norsk Salmebok og Salmer '97.

Inngangssalme

579 Her er vi, Herre, vi kommer til deg

Hovedsalme

085 Det strøymet ei livselv av lukke

Før preken

372 Guds kyrkjefolk syng

Etter preken

281 Takk gode Gud for alle ting

Offertoriesalme

139* Sion, pris din saliggjører

Under nattverd

091 Takk at du tok mine byrder

Slutningssalme

529 Om alle mine lemmer

*Offertoriesalmen (NoS 139) er valgt fordi den understreker takknemlighetens og gledens sentrale eukaristiske perspektiv. Selv om melodien hører til pasjonstiden, gjør det ingen ting at takken også kan fremføres i moll. Det understreker bare det som Paulus skriver i dagens episteltekst, 1 Tess 5, 20: "... takk Gud under alle forhold!"

DAG ØVIND ØSTERENG

Prest

FRA BISPEDØMMERÅDENE OG KIRKEDEPARTEMENTET

TILSETTINGER

Borg bispedømme

Borg bispedømmeråd har i møte 15.06. 2011 foretatt følgende tilsetting:

Gunhild Maria Hugdal Marchen som kapellan i Nedre Romerike prosti med tjenestested Øvre Rælingen og Rælingen sokn.

Vi har mottatt bekreftelse på at hun tar imot stillingen.

Agder og Telemark bispedømme

Agder og Telemark bispedømmeråd har i møte 15. august 2011 gjort følgende tilsettingar:

Sveinar Medhaug er tilsett som sokneprest i Aust-Telemark prosti med Bø sokn som tenestestad.

Bjarne Sløgedal er tilsett som ungdomskonsulent/rådgjevar i kyrkjelivsavdelinga ved Agder og Telemark bispedømme kontor.

Hallvard Nordbø Jørgensen er tilsett som sokneprest i Vest-Telemark prosti med Vrådal, Fjågesund og Kilen sokn som tenestestad.

Trond Inge Tappel er tilsett som kapellan i Skien prosti med Gimsøy og Nenset sokn som tenestestad.

Alle fire har teke i mot stillingane.

SØKERE

Agder og Telemark bispedømme

Følgjande har søkt embetet som prost i Mandal prosti i Agder og Telemark bispedømme:

Fjeldstad, Arne Håvard, direktør, Kristiansand, f. 1957

Haraldstad, Per Ragnar, sokneprest i Mandal, Mandal, f. 1954

Knutsen, Arild Vidar, sokneprest i Marnadal, Mandal, f. 1957

Kristensen, Jan Helge, vikarprest i Skien, Mandal, f. 1955

Ljøkjell, Reidulf Krossli, barne- og ungdomsprest i Flekkefjord, Lyngdal, f. 1963

Lunde, Nils Terje, stabsprest, Oslo, f. 1971

Midtbø, Egil, sjømannsprest i Gøteborg, Alafors, Sverige, f. 1963

Nicolaisen, Svein Olav, sokneprest i Rakkestad, Rakkestad, f. 1956

Reinertsen, Stein, sokneprest i Farsund, Farsund, f. 1960

Sagedal, Ole Jørgen, vikarprest, Kristiansand, f. 1955

Tveit, Geir Ola, sokneprest i Herefoss og Vegusdal, Birkeland, f. 1959

Ådneram, Karsten, sokneprest i Hafrsfjord, Ålgård, f. 1945

LEDIGE STILLINGER

Tunsberg bispedømme

Kapellan i Tønsberg Domprosti med særskilt tjenestested Domkirken sokn.

Det er ledig stilling som kapellan i Tønsberg Domprosti med særskilt tjenestested Domkirken sokn. Domkirkens menighet i Tønsberg er en sentrumsmenighet med ca 8.000 medl. i Norges eldste by. Domkirken har en sentral plass i bybildet og er sentrum for markeringer både for bispedømmet og på nasjonalt plan. Byen har et aktivt kulturliv med mange festivaler der Domkirken har naturlig plass.

Domkirkens menighet har utviklet en allsidig virksomhet knyttet til stab og frivillige med utgangspunkt i menighetens to kirker: Domkirken (1858) og Solvangkirken (arbeidskirke fra 1969). Gode kontorlokaler nær Domkirken. Stillingsfordeling: domprost, sokneprest, kapellan, 2 domkantorer, trosopplæringsleder, kirketjener (70 %), kateket (50 %) og diakon (60 %). Ukentlige stabsmøter.

Menighetsrådet er organisert med ulike fagråd/utvalg. Alle prestene er representert i Fagråd for gudstjenesteliv. Kapellannen tiltrer utvalg relatert til barne- og ungdomsarbeid. Det drives regelmessig arbeid for barn, unge og familier i Solvangkirken med blant annet ungdomsklubb (i samarbeid med KFUK/M), familiesamlinger (i samarbeid med Normisjon), foruten arbeid i regi av trosopplærer. Menigheten driver to barnehager med regelmessig besøk av kirkens ansatte. I menigheten ligger flere barnehager og to skoler: Byskogen (1-10) og Træleborg (1-7). Samarbeidet er godt. Menighetens rusfrie ungdomskafé Quasimodo er etablert i spennende kjellerlokaler i kontorbygningen i samarbeid med Blå Kors. Diakonen leder dette arbeid, der det også vil være naturlig at kapellannen bidrar. Kirkens Bymisjon driver virksomhet i Tønsberg by, og menigheten søker å støtte denne virksomheten.

I Domkirken holdes det gudstjenester hver søn- og helligdag. I Solvangkirken holdes det hverdagsmesser annenhver onsdag kveld og gudstjenester for små og store én søndag pr. måned. Domkirken er et foregangssted i utprøving av ny liturgi, der frivillige medliturger setter sitt preg på gudstjenestelivet sammen med et rikt kormiljø bestående av Domkoret,

Lavranskoret, Domkirkens Jente- og aspirantkor. Kapellannen forutsettes å ha interesse for å utvikle gudstjenesteliv og liturgisk nytenkning i samarbeid med stab og råd. Domkirken har et rikt kirkemusikalsk miljø med mange konserter og en egen Domkirkefestival i adventtiden.

Kapellannen inngår i gudstjenesteturnus med de øvrige prester etter avtalt plan. Gravferd reguleres i tjenesteuker. Kapellan og sokneprest har tilnærmet likt antall.

Kapellannen har i samarbeid med kateket og trosopplærer særlig ansvar for ledelse og videreutvikling av menighetens arbeid for barn, unge og familier.

Kapellannen har sammen med kateket ansvar for konfirmantene (ca. 30 pr. år) og for kirke-/skole-samarbeid.

Kapellannen sitter i Fagråd for gudstjenesteliv og utvalg for barne- og ungdomsarbeid.

Kapellannen inngår i turnus med faste andakter på Træleborg sykehjem/Seniorsenteret og Midtløkken bo- og servicesenter. Kapellannen deltar i beredskapsturnusen for prostiet (2-3 uker pr. år.) Tjeneste i prostiet for øvrig er regulert gjennom egen samarbeidsavtale.

Vi søker en yngre prest som liker å være prest for barn, unge og voksne, har engasjement, kreativitet og pågangsmot, liker å samarbeide i team med ansatte og frivillige/ kan jobbe selvstendig, har tydelig identitet i Den norske kirkes gudstjenesteliv med interesse for å fornye og bevare gudstjenestens liv og tradisjoner. Personlige egenskaper vil bli vektlagt.

Vi tilbyr en spennende stilling i møte med glade og kreative medarbeidere av ansatte og frivillige, et kreativt arbeid med satsing på barn og unge i gode lokaler, et spennende gudstjenesteliv i stadig utvikling i bispedømmets hovedkirke, gode muligheter for brobygging til byens ulike kulturelle arenaer, et godt kontor i lyse og nyrenoverte lokaler midt i bykjernen.

Stillingen lønnes som kapellan, LR 26 i Statens lønnsregulativ. Pensjonsinnskudd.

Godtgjøringer etter gjeldende satser. Arbeidsveiledning.

Det følger ikke med bolig med stillingen.

Tilsetning skjer på de vilkår som til enhver tid gjelder, og den som tilsettes, må rette seg etter

a) endringer i lover, tariffavtaler, reglement

m.v. samt

b) avgjørelser som kan influere på tjenestens gjøremål og tjenestedistrikt.

Nærmere bestemmelser om tjenesteopp-gaver for stillingen kan bli fastsatt av bispe-dømmerrådet etter gjeldende prosedyre.

Samlivsform kan bli vektlagt.

Søkeres navn vil normalt bli offentliggjort. Anmodning om å få sitt navn unntatt offentlig-het, må begrunnes.

Målformen i kommunen er bokmål. Søkere må opplyse om de behersker begge målformer.

Spørsmål om stillingen: domprost David Gjerp 95 23 80 06 el. stiftsdir. Rolf Simeon Andersen 41 56 65 44.

Søknad via vårt elektroniske søkersystem. Vi viser til våre hjemmesider www.kirken.no/tunsberg. *Søknadsfrist 2. september 2011.*

Agder og Telemark bispedømme

Kapellan i Kristiansand domprosti med Domkirken sokn som tjenestested, vikariat.

Det er ledig et vikariat fra 01.11.2011 til 31.08.2012 som kapellan i Kristiansand domprosti. Tjenestested er Domkirken sokn med soknene Hellemyr, Grim og Torridal som utvidet tjenesteområde.

Domkirken sokn har ca. 5.200 innbyggere (4.200 kirkemedlemmer) og består av Kvadraturen og Eg som sentrumsområdet i byen. Soknet har én kirke, byens domkirke vigslet i 1885, med 1.100 sitteplasser.

Domprostiet er inndelt i 4 soner. Det innebærer at Domkirken menighet koordinerer og utveksler sin prestetjeneste med nabomenighetene Hellemyr, Grim og Torridal. Domprosten vil i tillegg kunne pålegge prestene i domprostiet å ta gudstjenester i andre av prostiets kirker for å ivareta ansvaret for prestenes fritid. Det er også inngått avtale om koordinering av tjenesteuker slik at de fem offentlig ansatte prestene har alternerende tjenesteuker og dekker hele sentrumssonen.

Domkirken betjenes av daglig leder, 2 kantorer, 2 kirketjenere, diakon, kapellan og sokneprest. Vi har 3 ansatte innenfor barne- og ungdomsarbeid; til sammen innehar disse 100 % stilling. Domprosten gjør også prestetjeneste knyttet til Domkirken.

Det er 5 aldersinstitusjoner med regelmessig besøk fra menighetens prester og diakon. Domkirken menighet er opptatt av å styrke et variert arbeid for alle aldersgrupper.

Innenfor menigheten ligger det en barne-skole, en ungdomsskole, 2 videregående skoler og en rekke barnehager. Domkirken har fortsatt kontakt med Katedralskolen/Gimle selv om denne nå er lokalisert utenfor soknet.

Flere av byens frimenigheter og den romersk-katolske kirken ligger i byens sentrumsområde. Det er et godt samarbeidsklima mellom menighetene.

Domkirken menighet har et omfattende og variert arbeid for alle aldersgrupper. Kirkesøkningen i menigheten er god. Det arbeides med å innføre ny gudstjenesteliturgi, slik at alle aldersgrupper kan oppleve et gudstjenestetilbud som er relevant for dem. De siste årene har tilbudet for barn og barnefamilier økt betydelig. Det er ønskelig også å styrke ungdomsarbeidet.

Vi ønsker at kapellanen i tett samarbeid med menighetsråd, øvrige stab og et stort antall frivillige vil være aktiv pådriver for at menigheten skal være tydelig tilstede i lokalmiljøet.

Av personlige egenskaper vil evne til samarbeid, kommunikasjon, omsorg og inkludering vektlegges.

Kapellanen har hovedansvar for barne- og ungdomsarbeidet i tett samarbeid med barne- og ungdomsarbeidere og menighetsrådet.

Stillingen er lønnet i stillingskode 0922 kapellan alt. 1, lønnstrinn 50–58.

Pensjonsinnskudd.

Til lønnen kommer regulativmessige godtgjøringer og skyssgodtgjøring etter statens regulativ.

Kvinner oppfordres til å søke.

Den som blir tilsatt, må rette seg etter:

- Endringer i tjenesteordning for menighetsprester og regler om lønnsforhold for geistlige tjenestemenn.
- Alle avgjørelser som måtte bli tatt i forhold til tjeneste og tjenestested

For øvrig gjelder de vilkår som til enhver tid er fastsatt i lover, forskrifter og regulativ for midlertidig engasjement i staten.

Det benyttes bokmål. Søker må bekrefte at han/hun behersker begge målføre.

Det blir stilt særlig krav til samlivsform i tråd med Arbeidsmiljøloven § 13.4.2.

Søknadsfrist: 31. august 2011.

Kontaktinfo:

Bjarne Nordhagen, fung. personalsjef, tlf. 38 10 51 31

Bjarne Sveinall, domprost, tlf. 99 08 52 02
Aud Sund Smemo, sokneprest, tlf.

41 51 86 82

Vi foretrekker elektroniske søknader med CV, vitnemål og referanser levert via vårt elektroniske søkersystem. Det vises til Agder og Telemark bispedømmes hjemmesider www.kirken.no/agder.

For informasjon om søknadsprosedyre, kontakt førstekonsulent Grethe Ruud Hansen tlf. 38 10 51 47.

UNIVERSITETSSYKEHUSET NORD-NORGE
DAVVI-NOROGGA UNIVERSITEHTABUOHCCVEIJSU

Universitetssykehuset har ledig følgende stilling:

Universitetssykehuset Nord-Norge HF (UNN) er et universitetssykehus som tilbyr befolkningen i den nordligste landsdel medisinsk spisskompetanse av høy kvalitet. Samtidig er UNN lokalsykehus for Troms og deler av Nordland. Foretaket har 5800 ansatte. Virksomheten skal bygge på kvalitet, trygghet, respekt og omsorg.

Sykehusprest UNN Tromsø

Vikariat i 50 % stilling med mulighet for fast tilsetting.

Arbeidsoppgavene er:

- eksistensielle, åndelige samtaler og sjelesorg overfor pasienter og pårørende med ulike livssynsmessige/religiøs bakgrunn
- Kirkelige handlinger og ritualer
- Undervisning
- Veiledning

Kvalifikasjoner som ved tilsetting i Den norske Kirke. Det legges vekt på pastoral-klinisk utdanning eller annen relevant kompetanse, gode samarbeidsevner, personlig egnethet og erfaring. Kvinner oppfordres til å søke.

Nærmere opplysninger: Sykehusprest Håkon Augdal, tlf. 77 62 60 93/938 25 080, e-post: hakon.augdall@unn.no

Se også www.unn.no/jobbsok. Søknadsfrist: 26.08.2011.

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), kapellan Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og prost Kristin Moen Saxegaard.
Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:

Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO.
Tlf. 91 17 65 37.
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende mottas med takk og sendes på e-post til ovenstående adresse.

Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år.
Abonnementet inkluderer Halvårsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år).
Kontonummer: 3000.14.73669
Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post).

ANNONSEPRISER

Det er muligheter for følgende 7 annonsemøduler i LK:

1. *1/2 kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 61 mm) kr 750,- +mva
 2. *Kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 127 mm) kr. 1000,- +mva
 3. *Halvside* (Høyde 177 mm, bredde 61 mm) kr. 2000,- +mva
 4. *Halvside* (Høyde 85 mm, bredde 127 mm) kr. 2000,- +mva
 5. *3/4 side* (Høyde 130 mm, bredde 127 mm) kr 2500,- +mva
 6. *Helside* (Høyde 177 mm, bredde 127 mm) kr. 3000,- +mva
 7. *Dobbelside* (Høyde 177 mm, bredde 2x127 mm) kr. 5000,- +mva
- Overstående priser gjelder s/hv-annonser. Tillegg for farger: kr. 1500,- +mva

ISSN 0332-5431

